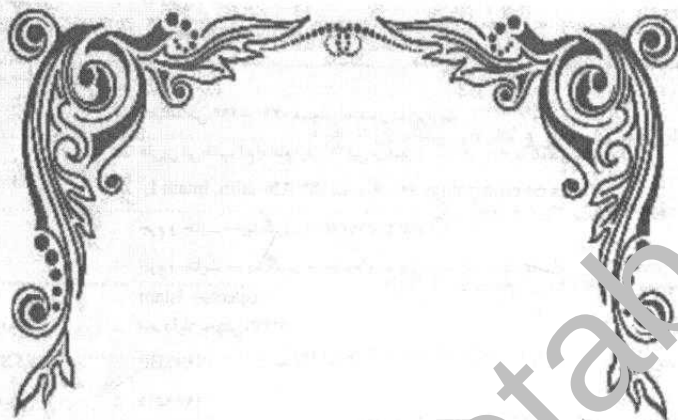

سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

پیشگیری از جرم در اندیشه‌های حضرت علی (ع)

حسن مختاری

بهمن ساجد ایلا

سرشناسه	: مختاری، حسن، ۱۳۷۰-
عنوان و نام پدیدآور	: پیشگیری از جرم در اندیشه‌های حضرت علی (ع) / حسن مختاری، بهمن مجرد آیلاز.
مشخصات نشر	: فیض آباد مه ولات : انتشارات جالیز، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	: ۳۱۰ ص.
شابک	: ۳۴۰۰۰ ریال: ۹۷-۴-۶۴۱۱-۶۲۲-۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص ۲۹۳ - ۳۱۰؛ همچنین به صورت زیرنویس.
موضوع	: علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - دیدگاه درباره جرم‌شناسی
موضوع	: -- Views on criminology ۶۶۱-۶۰۰ Ali ibn Abi-talib, Imam I,
موضوع	: جرم و جنایت - پیشگیری: Crime prevention
موضوع	: جرم و جنایت - پیشگیری - جنبه‌های مذهبی - اسلام: Crime prevention -- Religious aspects - Islam
شناسه افزوده	: -۱۳۶۷
رده بندی کنگره	: BP
رده بندی دیویی	: ۹۷/۹۵۱۵
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۶۷۴۹۱۱

پیشگیری از جرم در اندیشه‌های حضرت علی (ع)

مؤلفان: حسن مختاری، بهمن مجرد آیلاز

ناشر: نشر جالیز

چاپ: اول، بهار ۱۳۹۸ / ۱۰۰۰ نسخه

قطع: وزیری / تعداد صفحه: ۳۱۰

قیمت: ۳۴۰,۰۰۰ ریال

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۴۱۱-۹۷-۴

طراح جلد: سمیرا پناهی

صفحه آرائی: محمد قرائی

حق چاپ محفوظ است

آدرس: خراسان رضوی مه ولات، مدرس ۴ پ ۱۰ تلفن تماس: ۰۵۱۵۶۷۲۸۷۹۷-۰۹۱۵۹۳۰۹۹۶۳

دفتر پخش: مشهد، پیروزی ۱۷ پلاک ۱۵ واحد ۳ تلفن تماس: ۰۹۱۵۸۳۱۹۵۳۵

فهرست مطالب

۱.....	مقدمه.....
۹.....	فصل اول: کلیات.....
۱۱.....	مبحث نخست: مفاهیم.....
۱۱.....	گفتار نخست: معانی و تعاریف پیشگیری از جرم.....
۱۲.....	۱- مفهوم لغوی جرم و پیشگیری.....
۱۴.....	۲- مفهوم ۱- ملاحی پیشگیری از جرم.....
۱۷.....	۱- پیشگیری ۱- جرم از منظر نظامهای کیفری نوین.....
۲۱.....	۲- مفهوم پیشگیری ۱- از جرم ۱- منظر اسلام.....
۲۵.....	گفتار دوم: فرآیند پیشگیری از جرم.....
۲۶.....	۱- شناسایی مساله جرم و تعیین اهداف کاهش جرم.....
۲۷.....	۲- آسیبشناسی علل جرم.....
۲۸.....	۳- انتخاب اقدامات ویژه و ارایه راهحلهای عملیاتی (مداخله).....
۳۳.....	مبحث دوم: انواع و تاریخچه پیشگیری از جرم.....
۳۴.....	گفتار نخست: انواع پیشگیری از جرم.....
۴۱.....	گفتار دوم: تاریخچه پیشگیری از جرم.....
۵۱.....	مبحث سوم: اصول و مبانی پیشگیری از جرم.....
۵۲.....	گفتار نخست: اصول پیشگیری از جرم در فقه شیعه.....
۵۵.....	گفتار دوم: مبانی پیشگیری از جرم.....

فصل دوم: پیشگیری غیر کیفری	۶۳
مبحث نخست: پیشگیری اجتماعی	۶۵
گفتار نخست: پیشگیری اجتماعی در نظامهای حقوقی	۶۶
گفتار دوم: پیشگیری اجتماعی از منظر امام علی (ع)	۷۵
مبحث دوم: پیشگیری وضعی	۹۴
گفتار نخست: پیشگیری وضعی در نظامهای حقوقی	۹۵
گفتار دوم: پیشگیری وضعی از منظر امام علی (ع)	۱۰۲
فصل سوم: پیشگیری کیفری	۱۲۹
مبحث نخست:	۱۳۱
سیاست کیفری امام علی (ع) در برخورد با بزه‌های مردم	۱۳۱
گفتار نخست: رویکردهای تنبیهی	۱۳۲
گفتار دوم: رویکردهای اصلاحی	۱۴۲
سیاست کیفری امام علی (ع) در برخورد با یقه سفیدان بزهکار	۱۴۹
گفتار نخست: مفهوم جرایم یقه سفید	۱۵۰
گفتار دوم: ساز کارهای پیشگیرانه امام علی (ع) در زمینه جرایم یقه سفیدی	۱۵۶
فصل چهارم: پیشگیری از بزه‌دیدگی	۱۸۷
مبحث نخست: راه کارهای تربیتی	۱۹۱
مبحث دوم: راهکارهای آموزشی	۲۰۴

۲۱۶ مبحث سوم: راه کارهای امنیتی

۲۵۲ مبحث چهارم: راه کارهای نظارتی و کنترلی

۲۶۳ مبحث پنجم: راه کارهای تحولاتی در ارزش های اجتماعی

۲۸۳ نتیجه گیری

۲۹۳ منابع و مآخذ

www.ketab.ir

مقدمه

از زمان پیدایش دولت‌های نخستین تا قرن‌های متمادی، تنها به وضع و بیان رفتارهایی که جرم محسوب می‌شود و مجازات آنها توجه می‌شد. در جوامع گذشته غالباً مجازات به-عنوان تنها راه کار مبارزه علیه جرم و به تعبیر صحیح‌تر مجرم تلقی می‌شد و تنها شدت و طاعت در اجرای آن را موجب کاهش بزه‌کاری می‌دانستند. رفته‌رفته با رشد جوامع بشری، در اواخر قرن نوزدهم با تغییر نگرش به پدیده مجرمانه در اروپا، عوامل وقوع جرم مورد توجه قرار گرفت و مکاتب جرم‌شناختی و دفاع اجتماعی نظریات مربوط به جرم و مجرم را ابراز نمودند. بر این اساس بود که به شیوه‌های مختلفی از پیشگیری از جرم توجه شد؛ به گونه‌ای که امروزه، عقاید بسیاری از حقوق‌دانان، سیاست‌جنایی مطلوب، سیاستی است که هدف آن پیشگیری از جرم و بزه‌کاری و کنترل مؤثر آن به جهت حفظ نظم و امنیت در جامعه با بکارگیری تدابیر و اقدام‌های لازم و اصلاح و درمان فرد مجرم باشد.

برخلاف رویه دولت‌ها که در درجه نخست، مجازات را به‌عنوان تنها وسیله کیفری به جرم می‌دانستند و بعدها به اهمیت پیشگیری پی برده‌اند، مکتب اسلام همراستا با توجه به رفتارهای خلاف شرع، به موضوع پیشگیری از آنها نیز نظر داشته است؛ به گونه‌ای که در قرآن و اندیشه‌های معصومین، رگه‌های توجه به پیشگیری از وقوع اثم و گناه، مشهود بوده

و از رویه امامان معصوم نیز ابعاد متعدد پیشگیری قابل استنتاج است. یکی از امامانی که در اندیشه‌های وی پیشگیری از جرم، قابل مشاهده است، امام علی (ع) می‌باشد؛ به‌طوری که با رجوع به نهج‌البلاغه می‌توان اندیشه‌های پیشگیرانه ایشان را به وضوح مشاهده نمود. با وجود تاکیدهای بسیاری که در سیره ائمه معصومین (ع)، عالمان حقوق جزا و جامعه شناسان در زمینه پیشگیری از جرم مشاهده می‌شود در نظام اسلامی ایران، پیشگیری از جرم تاکنون نتوانسته به خوبی محقق شود. در تایید این ادعا می‌توان به آمار جرایم ارتكابی در ایران یا به عبارت دیگر حجم بالای پرونده‌های کیفری در مراجع قضایی کشورمان استناد نمود. با وجود آنکه قانون اساسی ایران (مانند اصل ۱۵۶ و اصل ۸) به موضوع پیشگیری از جرم، توجه نموده است و در ایران نهادهایی (مانند معاونت اجتماعی و پیشگیری از جرم قوه قضاییه) نیز در این زمینه ایجاد شده است، اما مشکل ناکارآمدی ساز کارهای پیشگیری از جرم در ایران همچنان باقی است.

به نظر می‌رسد یکی از علل ناکارآمدی‌های پیشگیری در نظام - مدنی ایران، عدم بهره‌گیری کافی از تمام تجارب و اندیشه‌های پیشینیان است. از جمله این تجارب و اندیشه‌ها که می‌تواند راهی برای رهایی از وضعیت موجود، سیره ائمه بویژه بهره‌گیری از اندیشه‌های امام علی (ع) است. حضرت امیر و خط‌مشی ایشان در تشکیل و نحوه اداره حکومت اسلامی، همواره بهترین الگو برای سیاستمداران و رهبران جوامع اسلامی بوده است. قلمرو گسترده حکومت امام و طیف گسترده مردمی که در این سرزمین‌ها زندگی می‌کردند و

نیز نحوه عملکرد خلفای پیشین، موقعیت خاصی را به وجود آورده بود که ایشان را در معرض اتخاذ سیاستی برای مقابله با ناهنجاری‌های اجتماعی و اقتصادی قرار دهد. مطالعه سیاست‌ها و روش مبارزه آن امام با این ناهنجاری‌ها از آن جهت حایز اهمیت است که می‌تواند ملاک عمل موثری برای سیاست جنایی کشورهایی باشد که داعیه حکومت اسلامی دارند. از آنجایی که نظام جمهوری اسلامی ایران نیز در بیشتر موارد، نظام حکمرانی حضرت امیر را الگوی رفتارها، سیاست‌ها و برنامه‌های خود قرار داده است بی‌تردید برای حرکات بهتر در زمینه پیشگیری از جرم، بررسی و تحلیل اندیشه ایشان در این زمینه بسیار کارگشا خواهد بود. از این رو، به نظر می‌رسد با رجوع به نهج البلاغه بتوان اندیشه‌های این امام را در زمینه پیشگیری از جرم، استخراج نمود و برای پیشگیری از جرم در نظام جمهوری اسلامی ایران به کار برد. در اجرای اصل ۸ قانون اساسی در زمینه امر به معروف و نهی از منکر به کار بست.

این پژوهش که مبتنی بر اندیشه‌های امام علی (ع) می‌باشد، قصد آن است که با توجه و تاکید بر سیاست جنایی آن امام که از سیره ایشان قابل استنتاج است، پیشگیری از جرم را بویژه در مورد مجرمان یقه سفید تحلیل و بررسی نماید.

هدف این پژوهش، استخراج برجسته‌ترین راهکارهای پیشگیری از جرم از منظر امام علی (ع) است. به تعبیر دیگر، پژوهش به دنبال آن است انواع پیشگیری از منظر ایشان را با توجه به نهج البلاغه و سایر آثار علمی معتبر که به سیره ایشان اشاره داشته‌اند، تعیین،

بررسی و تحلیل نماید. همچنین، این رساله دارای هدف جزئی تری نیز می‌باشد و آن توجه خاص به پیشگیری از جرایمی که امروزه جرایم یقه سفیدها خوانده می‌شود در اندیشه‌های امام علی (ع) است.

در ضرورت انجام این پژوهش باید گفت: امروزه، ضرورت پیشگیری از جرم بر کسی پوشیده نیست. ضرب‌المثل معروف «پیشگیری، بهتر از درمان است»، که در میان عامه مردم رواج دارد را می‌توان مستمسکی بر این ادعا دانست. با توجه به این رویکرد، پیشگیری از جرم، می‌تواند ریشه یا علتی برای بسیاری از آسیب‌های اجتماعی دیگر باشد. ضرورت پیشگیری از جرم همواره مورد توجه نظام قضایی کشورها، حقوق‌دانان و جامعه‌شناسان نیز بوده است به گونه‌ای که رابرت هلم، متعدد به ابعاد مختلف آن پرداخته شده است. علاوه بر این، در حال حاضر، «پیشگیری از جرم» یکی از مفاهیم کلیدی در ادبیات علوم جنایی بوده و جایگاه مهمی در سیاست جنایی دارد. این مفهوم که از دهه هفتاد خورشیدی به ادبیات علوم جنایی ایران راه یافت، بویژه از بعد بنیادین نظری، در محافل دانشگاهی و حتی مجامع سیاست‌گذاری و اجرایی موضوعی شناخته شده به شمار می‌آید. از جنبه دانشگاهی، پیشگیری از جرم موضوع درس کلاس‌ها در دانشگاه‌های گوناگون است و از جنبه اجرایی و در سطح سیاست‌گذاری هم محل تکلیف بسیاری از دستگاه‌های دولتی است.

در کنار ضرورت‌های نظری، ضرورت‌های عملی نیز پرداختن به موضوع را به‌طور مستقل در قالب یک اثر پژوهشی، توجیه می‌نماید که یکی از آنها وضعیت کنونی دستگاه قضایی ایران است؛ توضیح آنکه، دستگاه قضایی ایران در حال حاضر با معضل افزایش ورود پرونده به مراجع قضایی مواجه است که بسیاری از مدیران دستگاه از آن با عنوان «ام-المصائب» یاد کرده‌اند. در پژوهش‌های به عمل آمده در قوه قضاییه یکی از راهکارهای مقابله با این معضل، پیشگیری از جرم به شیوه‌هایی چون به کار بستن اصل ۸ قانون اساسی (در خصوص امارت معروف) در رابطه با نظارت همگانی و نیز تعامل سازنده دستگاه‌های بیرون قوه با قوه قضاییه در این زمینه دانسته شده است. با توجه به این موضوع، انجام هر پژوهش که به موضوع پیشگیری از جرم بپردازد به جهت موثر بودن در کاهش حجم پرونده، برای دستگاه قضایی کشور، سودمند محسوب می‌شود.

در نهایت به عنوان ضرورتی دیگر باید افزود: اساس سیاست جنایی پیشگیرانه از منظر امام علی از آن جهت ضروری است که نگاه به قوانین جنایی ایران نشان می‌دهد بسیاری از مقررات موجود در زمینه مجازات‌ها به‌طور مستقیم برگرفته از سیره این امام است؛ به عنوان مثال، زنای زن شوهردار با پسر نابالغ که به موجب ماده ۲۲۸ قانون مجازات اسلامی

(۱۳۹۲) مستوجب یکصد ضربه تازیانه است^۱، برگرفته از یکی از قضاوت‌های امام علی می‌باشد^۲ که بی‌شک در مقوله‌هایی چون تفسیر قوانین با توجه به زمینه‌ها و پیشینه تاریخی آن، قابل استفاده است.

۱ - ماده ۲۲۸ قانون مجازات اسلامی بیان می‌دارد: «در زنا با محارم نسبی و زنای محصنه، چنانچه زانیه بالغ و زانی نابالغ باشد مجازات زانیه فقط صد ضربه شلاق است.»

۲ - ر.ک: قضاوت‌های امام علی (ع)، آیت‌اله محمد تقی شوشتری، قم، پیام حق، ۱۳۷۶، ص ۱۶